

Արթուր Ղամբարյան

Հայ-ռուսական համալսարանի իրավունքի տեսության և սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի վարիչ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ կառավարման ակադեմիայի իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսոր, ՀՀ վստասկալոր իրավաբան, ՀՀ դատախազության «Օրինականություն» գիտազործնական պարբերականի խմբագրական խորհրդի անդամ

ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ *IN REM* ԵՎ *IN PERSONAM* ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ ՈՒ ԴՐԱՆՔ ԽԱԽՏԵԼՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ¹

Համառոտագիր

Հոդվածում ուսումնասիրվում է նախաքննության՝ *in rem* (ըստ փաստի) և *in personam* (ըստ անձի) սահմանների տեսությունը, դրանց օրենսդրական կարգավորումը և գործնական կիրառման հիմնախնդիրները: Հեղինակն առանձնացնում է նախաքննության *in rem* հորիզոնական և ուղղահայաց սահմանները: Հիմնականում կենտրոնացնելով ՀՀ ՔրԴՕ 178-րդ հոդվածի վրա՝ հեղինակը վերլուծում է նախաքննության *in rem* հորիզոնական սահմանի էությունը, որն արգելում է նույն վարույթի շրջանակում անմիջականորեն քննել քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում նկարագրված դեպքից տարանջատված «նոր դեպքերը»:

Հոդվածում նշվում է, որ օրենքով ուղղակիորեն նախատեսված չէ նախաքննության *in rem* հորիզոնական սահմանի խախտման դեպքում այդ մասով վարույթի «ճակատագիրը» ինչպես պետք է լուծվի: Այդ նպատակով առաջարկվում է խնդիրը լուծելու երեք հնարավոր մոտեցումներ (ստրատեգիա): Հեղինակի կարծիքով, քրեադատավարական մտածողությանն առավել համահունչ մոտեցումը *in rem* հորիզոնական սահմանի խախտմամբ ստացված ապացույցները անթույլատրելի ճանաչելն է:

Հեղինակը եզրակացնում է, որ նախաքննության *in rem* հորիզոնական սահմանը քննիչի իրավասության կարևոր պատնեշն է, որն ապահովում է վարույթի օրինականությունն ու նպատակասլացությունը: Այդ սահմանը խախտելու տրամաբանական հետևանքը (անկախ ընտրված ստրատեգիայից) պետք է լինի այդ սահմանը խախտած վարույթի «փակումը»:

Հիմնաբառեր - քրեական դատավարություն, նախաքննություն, նախաքննության սահմաններ, *in rem*, *in personam*, քրեական վարույթ նախաձեռնել, անթույլատրելի ապացույցներ:

¹ Հոդվածը ներկայացվել է 26.01.2026 թ., գրախոսվել է 25.05.2026 թ.:

1. Ընդհանուր դրույթներ

Ցանկացած իրավաբանական վարույթ, այդ թվում՝ մինչդատական քրեական վարույթը, իրականացվում է որոշակի սահմանում: Ընդհանուր առմամբ՝ մինչդատական վարույթի սահմանը որոշվում է երկու չափանիշով՝ ըստ փաստի, դրվագների շրջանակի (*in rem*) և ըստ անձանց շրջանակի (*in personam*)²: Օրինակ՝ Մ. Ս. Ստրոգովիչը, տարանջատելով «քրեական գործ հարուցել» և «քրեական հետապնդում հարուցել» հասկացությունները, նշում էր, որ քրեական հետապնդումը հարուցվում է կոնկրետ անձի նկատմամբ (*in personam*), իսկ քրեական գործը հարուցվում է փաստի, հանցագործության դեպքի կապակցությամբ (*in rem*)³:

Քրեական դատավարության ոլորտում *in rem* նշանակում է որոշակի փաստ կամ հանցագործության դրվագ, որի կապակցությամբ հարուցվում և իրականացվում է քրեական վարույթ, իսկ *in personam* նշանակում է որոշակի անձ կամ անձանց շրջանակ, որոնց նկատմամբ իրականացվում է քրեական հետապնդումը: *In personam* սահմանում իրականացվող քրեական վարույթի դեպքում պետք է առկա լինի արարքի քրեաիրավական գնահատականը: Գրականության մեջ արդարացիորեն նշվում է, որ *in rem* դատավարական կատեգորիայի իրավաբանական էությունը և նշանակությունը որոշելու համար սկզբունքային է այն, որ *in rem* կատեգորիան ընդգրկում է բացառապես հանցագործության իրադարձային կողմը և կապված չէ քրեաիրավական որակման հետ⁴, սակայն ՀՀ պոզիտիվ իրավունքում այս հարցն այլ կերպ է կարգավորվում: Այսպես՝ ՀՀ ՔրԴՕ 178-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրության մեջ նշվում են քրեական օրենսգրքի այն հոդվածը, հոդվածի մասը կամ կետը, որի հատկանիշներով սկսվում է վարույթը:

Փոքր-ինչ շեղվելով բուն թեմայից, քննարկենք գործնականում հետաքրքրություն ներկայացնող՝ քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում տրված նախնական և հետագա իրավական գնահատականների իդենտիկության հարցը:

Նախկինում նշել ենք, որ դատախազը ՀՀ ՔրԴՕ 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված լիազորությունն իրականացնում է անհապաղ, երբ ստանալով քրեական վարույթ նախաձեռնելու մասին արձանագրությունը և կից նյութերը (պատճենը)՝ գտնում է, որ արձանագրության մեջ թույլ է տրվել սխալ, ուստի անհրաժեշտ է այն շտկել⁵:

² Walter Wheeler Cook The Powers of Courts of Equity. I. "In Rem" and "In Personam" // Columbia Law Review, 1915, Vol. 15, № 1, pp. 37-54.

³ Строгович М. С. Уголовное преследование в советском уголовном процессе. М.: Изд-во Академии наук СССР, 1951. С. 65.

⁴ Жидкова Е. И., Формирование пределов производства по делу в досудебных стадиях уголовного процесса: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. М., 2007. С. 12.

⁵ Ղամբարյան Ա., Քրեական վարույթ նախաձեռնելը (գիտագործական մեկնաբանություններ): Երևան, Տիգրան Մեծ, 2022, էջ 76-79:

Այս հարցի վերաբերյալ որոշ մասնագետներ ունեն հակառակ կարծիքը: Նրանք նշում են.

«Օրենսգիրքը հաղորդման մեջ նշված փաստերին տրվելիք իրավական գնահատականը, այն է՝ քրեական օրենսգրքի որոշակի հոդվածը, դրա մասը կամ կետը ընտրելը, համարում է նախնական, քանզի ողջամտորեն հավանական է, որ նախաքննության ընթացքում ստացված տեղեկությունների հիման վրա այն կարող է ճշգրտվել կամ փոփոխվել: Ի ապահովումն վերջինիս՝ Օրենսգիրքը նախատեսում է, որ հսկող դատախազի հանձնարարությամբ քննիչն իրավասու է փոփոխություն կատարել քրեական վարույթ նախաձեռնելու մասին արձանագրության մեջ, եթե առկա է ենթադրյալ հանցանքի փաստական նկարագրությունը կամ դրան տրված իրավական գնահատականը շտկելու անհրաժեշտություն»⁶:

Գործնականում առանձին դատախազներ քննիչներին հանձնարարում են քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում կատարել շտկում ոչ թե անհապաղ (այսինքն՝ հաղորդման և կից նյութերը ստանալիս), այլ նաև նախաքննության ընթացքում, այսինքն՝ քրեական վարույթ նախաձեռնելուց ամիսներ անց, երբ նախաքննության ընթացքում ձեռք բերված տվյալների հիման վրա քրեական հետապնդում հարուցելու որոշմամբ տրված արարքի նկարագրությունը կամ իրավական գնահատականը փաստացի տարբերվում են քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրության մեջ ենթադրյալ հանցանքի փաստական նկարագրությունից կամ դրան տված իրավական գնահատականից: Ըստ էության՝ նրանք առաջադրում են նախնական և հետագա իրավական գնահատականների իդենտիկության պահանջ:

Նախ՝ նախաքննության ընթացքում ձեռք բերված տվյալների հիման վրա քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում փոփոխություն կատարելու դատախազի հանձնարարությունը իրականում որևէ կապ չունի ենթադրյալ հանցանքի փաստական նկարագրությունը կամ դրան տրված իրավական գնահատականը շտկելու նպատակի հետ: Ակնհայտ է, որ եթե քրեական վարույթ նախաձեռնելու պահին հանցագործության մասին հաղորդման և դրան կից նյութերի հիման վրա տրված արարքի նկարագրությունը կամ իրավական գնահատականը եղել է ճիշտ, ապա այն շտկելու անհրաժեշտությունը բացակայում է. այդ գնահատականները պատմական տվյալ ժամանակաշրջանում եղել են ճիշտ: Անթույլատրելի է նախնական գնահատականը համարել սխալ, եթե հետագայում ձեռք բերված տվյալների հիման վրա փոխվում է երևույթի պատկերը:

Քրեական վարույթի նախաձեռնելու պահին առկա տվյալների հիման վրա

⁶ ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի հայեցակարգային լուծումների, նորարարական մոտեցումների և հիմնական ինստիտուտների մեկնաբանման գործնական ուղեցույց, Երևան, Եվրոպայի խորհուրդ, 2022, էջ 270-271:

տրված արարքի նկարագրությունը և իրավական գնահատականը չեն կարող համարվել սխալ գուտ այն պատճառով, որ նախաքննության ընթացքում ձեռք բերված տվյալներով արարքի փաստացի նկարագրությունը կամ իրավական գնահատականը տարբերվում է քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրության նախնական նկարագրությունից կամ նախնական իրավական գնահատականից:

Երկրորդ՝ ՀՀ ՔրԴՕ 173-րդ հոդվածում քրեական վարույթ նախաձեռնելու առիթների (հաղորդման մասին) կապակցությամբ հետևողականորեն գործավում է «նախնական իրավական գնահատական» ձևակերպումը: Իրավական գնահատականը կարող է համարվել նախնական, եթե հնարավոր է հետագա իրավական գնահատական, որը տարբերվում է նախնական գնահատականից: Եթե քրեական վարույթի շրջանակում քրեական վարույթի նախաձեռնելու արձանագրության իրավական գնահատականը պետք է անընդմեջ փոփոխվի և համապատասխանեցվի, օրինակ, քրեական հետապնդում հարուցելու որոշման մեջ տրված իրավական գնահատականների հետ, ապա քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրության մեջ նշված իրավաբանական գնահատականը երբեք չի կարող համարվել նախնական: Այդ գնահատականը հետադարձ կարգով փոփոխվելու արդյունքում մշտապես կլինի արդիական:

Չարմանալին այն է, որ վերը մեջբերման հեղինակները նախաքննության տվյալների հիման վրա քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում տրված իրավական գնահատականը փոփոխելու իրենց մոտեցումը հիմնավորում են այդ գնահատականի *նախնական* լինելու հանգամանքով: Կրկին նշենք, որ իրավական գնահատականը երբեք չի կարող լինել նախնական, եթե այն պետք է ընթացիկ տվյալների հիման վրա հետադարձ կարգով փոփոխվի և համապատասխանեցվի նախաքննության ընթացքում տրված իրավական գնահատականին:

Երրորդ՝ քրեական վարույթի նախաձեռնելու արձանագրությունում տրված իրավական գնահատականի և նախաքննության ընթացքում քրեական հետապնդում հարուցելու որոշմամբ տրված իրավական գնահատականի իդենտիկության մասին դատողությունները հակասում են քրեական դատավարության՝ որպես դինամիկ գործընթացի էությանը: Քրեական դատավարությունում անընդմեջ ձեռք են բերվում նոր տվյալներ: Նախնական և հետագա իրավական գնահատականների իդենտիկության մասին պնդողները չեն կարողանում հստակ պատասխանել այն հարցին, թե ռետրոսպեկտիվ (հետադարձ) կարգով քրեական վարույթի նախաձեռնելու արձանագրությունը նախաքննության տվյալներով փոփոխելը քրեական վարույթի մինչև ո՞ր պահին է թույլատրելի: Երբեմն նշվում է, որ այդ փոփոխությունն արվում է մեկ անգամ՝ քրեական հետապնդում հարուցելիս, եթե քրեական հետապնդման հարուցման գնահատականը տարբերվում է նախնական իրավական գնահատականից:

Այն հարցին, թե քրեական հետապնդման հարուցման իրավական գնահա-

տականը հետագայում փոփոխելու (մեղադրանքը փոփոխելու) դեպքում արդյո՞ք պետք է կրկին փոխել նաև քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունը, հատակ պատասխան չի հնչում:

Նրանք չեն կարողանում ցույց տալ, թե ինչ դատավարական եղանակով է հնարավոր ապահովել նախնական և հետագա իրավական գնահատականների իդենտիկությունը, եթե մեղադրական եզրակացության և վարույթի նյութերն ստանալուց հետո հսկող դատախազը որոշում է մեղադրական եզրակացությունը վերակազմելու մասին, եթե քրեական վարույթի նյութերի ուսումնասիրության արդյունքում պարզում է, որ անհրաժեշտ է մեղադրանքից հանել առանձին փաստեր կամ ի շահ մեղադրյալի փոխել նրան վերագրվող արարքի իրավական գնահատականը՝ առանց սկզբնական փաստերն էապես փոխելու (ՀՀ ՔրԴՕ 205-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Չորրորդ՝ դժվար է հասկանալ, թե նախնական և հետագա իրավական գնահատականների իդենտիկության մասին պահանջ առաջ քաշողները դրանով քրեադատավարական ի՞նչ նպատակ են հետապնդում կամ այդ պահանջով ի՞նչ դատավարական արժեք են փորձում պաշտպանել: Սա ամենից կարևոր հարցն է:

Քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում առկա ենթադրյալ հանցանքի փաստական նկարագրությունը կամ նախնական իրավական գնահատականը վարույթի հետագա ընթացքում ձևավորված փաստական և իրավական գնահատականներին համապատասխանեցնելու պահանջը կոչված չէ ապահովելու մարդու որևէ հիմնական իրավունք, քանի որ անձը վարույթի ընթացքում պաշտպանվում է ոչ թե քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրության մեջ ենթադրյալ հանցանքի փաստական նկարագրությունից և (կամ) դրան տված իրավական գնահատականից, այլ վարույթի հետագա ընթացքում ներկայացված արարքի նկարագրությունից և տրված իրավական գնահատականից: Օրինակ՝ ձերբակալված անձի պաշտպանության իրավունքն ապահովելու համար ձերբակալման արձանագրության մեջ նշվում են անձին ազատությունից փաստացի զրկելու տարին, ամիսը, օրը, ժամը, ընթացքը, փայրը, պայմանները, պատճառները և հիմքերը, իսկ ձերբակալման որոշման մեջ նշվում են ձերբակալվածին վերագրվող արարքի փաստական հանգամանքները, ձերբակալման հիմքը (ՀՀ ՔրԴՕ 109-րդ հոդվածի 3-րդ և 5-րդ մասեր), իսկ քրեական հետապնդում հարուցելու մասին որոշման մեջ նշվում են մեղադրանքի փաստական հիմքը և արարքի իրավական գնահատականը (ՀՀ ՔրԴՕ 189-րդ հոդվածի 4-րդ մաս): Քանի որ այս ձերբակալման արձանագրության և որոշման, քրեական հետապնդում հարուցելու որոշման մեջ ներկայացված արարքի նկարագրությունը և տրված իրավական գնահատականը անձի պաշտպանության իրավունքի համար ունեն կարևոր նշանակություն, ուստի այս փաստաթղթերի պատճենները օրենքի պահանջով հանձնվում են անձին, մինչդեռ քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունը շահագրգիռ մասնավոր անձանց հանձնելու պահանջ նախատեսված չէ:

Նախնական և հետագա իրավական գնահատականների իդենտիկության պահանջի թերևս միակ քիչ թե շատ տրամաբանություն ունեցող նպատակը կարող է լինել այն, որ ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցանքներով նախնական իրավական գնահատականը փոփոխելու և այն ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցանքներով իրավական գնահատականին համապատասխանեցնելու միջոցով հնարավոր է ճանապարհի հարթել գաղտնի քննչական գործողություններ կատարելու համար: Բանն այն է, որ գաղտնի քննչական գործողությունները կարող են կատարվել ծանր կամ առանձնապես ծանր, ինչպես նաև կաշառք ստանալու կամ կաշառք տալու ենթադրյալ հանցանքների վերաբերյալ վարույթներով (ՀՀ ՔրԴՕ 242-րդ հոդվածի 3-րդ մաս): Առաջին հայացքից թվում է, որ եթե քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում տրված է միջին ծանրության հանցանքի իրավական գնահատական, և չկա քրեական հետապնդում հարուցելու մասին որոշում, ապա այդ վարույթներով գաղտնի քննչական գործողություններ կատարելու հնարավորությունը ստանալու միակ ճանապարհը քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրության մեջ տրված նախնական իրավական գնահատականը դատախազի հանձնարարությամբ փոփոխելն է: Նախ՝ գաղտնի քննչական գործողություններ կատարելու համար ճանապարհի հարթելու նպատակով նախնական իրավական գնահատականը փոփոխելը որևէ առնչություն չունի ՀՀ ՔրԴՕ 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետում ամրագրված դատախազի լիազորության նպատակի հետ:

Բացի այդ, եթե նախաքննության ընթացքում ձեռք են բերվում տվյալներ, որոնք ակնհայտորեն վկայում են այն մասին, որ կատարվել է ոչ թե քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում նկարագրված միջին ծանրության հանցագործություն, այլ ծանր հանցագործություն, ապա քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում տրված միջին ծանրության հանցանքի վերաբերյալ նախնական իրավական գնահատականը որևէ կերպ չի խոչընդոտում, որպեսզի քննիչը գաղտնի քննչական գործողություն կատարելու թույլտվություն ստանալու միջնորդությունում ներկայացնի ծանր հանցագործության մասին վկայող փաստական տվյալները: Այս պահանջը բխում է ՀՀ ՔրԴՕ 292-րդ հոդվածի 2-րդ մասից, ըստ որի՝ քննիչի միջնորդությունը պարունակում է (...) այն փաստարկները, որոնք հիմնավորում են անձի սահմանադրական իրավունքի սահմանափակման անհրաժեշտությունը և համաչափությունը: Համաչափության սահմանադրական սկզբունքի «անհրաժեշտության» թեստը ապահովելու համար քննիչը միջնորդության մեջ պետք է հիմնավորի ենթադրյալ հանցավոր արարքի ծանրությունը՝ ըստ այդ պահին առկա տվյալների: Քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում տրված նախնական իրավական գնահատականը նպատակ չունի իր ազդեցությունը տարածել նախաքննության հետագա ընթացքի վրա, մասնավորապես՝ գաղտնի քննչական գործողություն կատարելու միջնորդությունում տրվող արարքի իրավական գնահատականի

վրա: Այս հարցում քրեական վարույթի նախաձեռնելու արձանագրությունը չունի սահմանադիր նշանակություն:

Ի դեպ, դատարան ներկայացվող միջնորդությունում արարքի որակման մասին ոչ իշխանական բնույթի իրավական գնահատական տալն ունի էմպիրիկ հիմքեր, օրինակ՝ մինչև քրեական վարույթ սկսվելը, եթե կատարվում է օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն, ապա հանցանքի ծանրության մասին գնահատականները տրվում են օպերատիվ-հետախուզական միջոցառում կատարելու համար թույլտվություն ստանալու միջնորդության մեջ:

Այսպիսով քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում ներկայացված արարքի նախնական նկարագրությունը և արարքին տրված նախնական իրավական գնահատականը նախաքննության տվյալների հիման վրա փոփոխելու պահանջը որևէ առնչություն չունի ՀՀ ՔրԴՕ 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետում ամրագրված դատախազի՝ արձանագրությունում շտկում կատարելու նպատակ հետապնդող լիազորության հետ: Նախնական և հետագա իրավական գնահատականների իդենտիկության մասին դատողությունը չունի ոչ միայն պոզիտիվ իրավական հիմք, այլև նպատակաբանական հիմք: Նման պահանջը չի լուծում դատավարական որևէ խնդիր և կոչված չէ ապահովելու որևէ դատավարական արժեք:

Մինչդատական վարույթի *in rem* (ըստ փաստերի, դրվագների շրջանակի) և *in personam* (ըստ անձանց շրջանակի) սահմանները կարող են ընդլայնվել կամ կրճատվել: Այս հարցերը պետք է քննարկել մինչդատական վարույթի յուրաքանչյուր փուլի համար առանձին:

2. Վարույթի սահմանները նախաքննության փուլում

2.1. Ընդհանուր դրույթներ

Ի տարբերություն դատաքննության սահմանի, որի կապակցությամբ օրենսդրությամբ հստակ նշվել է առաջին ատյանի դատարանում վարույթի *in rem* և *in personam* սահմանները որոշելու չափանիշները (վարույթն իրականացվում է միայն մեղադրյալի նկատմամբ և միայն նրան ներկայացված մեղադրանքով)՝ նախաքննության *in rem* սահմանն օրենսդրությամբ էքսպլիցիտ որոշված չէ:

Խորհրդային քրեական դատավարության գիտության մեջ ևս քննարկվել է նախաքննության սահմանների հարցը, սակայն այն ներկայացվել է որպես նախաքննության անհատականացման սկզբունք: Այսպես, «Նախաքննությունը խորհրդային քրեական դատավարությունում» հայտնի աշխատանքում հեղինակները նախաքննության ընդհանուր պայմանների համակարգում առանձնացրել են նախաքննության անհատականացման սկզբունքը, որի էությունն այն է, որ յուրաքանչյուր առանձին հանցագործություն քննվում է ինքնուրույն, այսինքն՝ մեկ գործով կարող են քննվել միայն որոշակի հանցավոր արարքներ, որոնք տարանջատված են այլ հանցագործություններից՝ ըստ օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ հատ-

կանիշների: Միայն հանցագործությունների իդեալական համակցության դեպքում պարտադիր է մեկ միասնական քննության իրականացումը, քանի որ դրանք ձևավորվում են մեկ ընդհանուր ապօրինի արարքով և կազմում են մեկ բարդ մեղադրանք: Իսկ երբ խոսքը հանցագործությունների իրական համակցության մասին է, ապա յուրաքանչյուրի հանցանքի կապակցությամբ քննչական վարույթը պետք է լինի խստիվ անհատականացված⁷: Նրանց կարծիքով նախաքննության անհատականացման (առանձնացման) սկզբունքն ունի կարևոր դատավարական նշանակություն: Մի քանի հանցագործությունների միավորումը մեկ քննչական վարույթի մեջ, որոնք միմյանց հետ ոչ մի կապ չունեն, զգալիորեն բարդացնում է քննիչի աշխատանքը և խանգարում ապացուցման առարկայի մեջ մտնող փաստերն ու հանգամանքներն ամբողջական ուսումնասիրելուն: Քննության հստակ անհատականացումը, ընդհակառակը, հեշտացնում է քննության ուղղության ճիշտ որոշումը, բացառում գործի քննության ծավալի չափազանց և անհիմն ընդլայնման հնարավորությունը, ապահովում է քննության նպատակասլացությունը, արագությունն ու ամբողջականությունը, և դրանով իսկ՝ օբյեկտիվ ճշմարտության հաստատումը: Հեղինակները միևնույն ժամանակ հաստատում էին, որ դատավարական միջոցների տնտեսման և մեղադրյալի անձը բնութագրող տվյալներն առավելագույնս հաշվի առնելու նպատակով, նրա արածի համար պատասխանատվության հարցը լուծելիս օրենքը թույլատրում է մի քանի մեղադրանքների միավորում մեկ քննչական վարույթի մեջ⁸:

Նախաքննության անհատականացման սկզբունքը խորհրդային և հետխորհրդային քրեական դատավարության գիտության մեջ լայն ճանաչում չի ստացել, նախաքննության պայմանների համակարգում այն չի առանձնացվում, նախաքննության ընդհանուր պայմանների համակարգում նշվում է զուտ վարույթների միացումը և անջատումը⁹:

ՀՀ ԶԻՂ-Օ-ում նախատեսված մի շարք կարգավորումներ վկայում են այն մասին, որ ՀՀ քրեադատավարական իրավունքում իմպլիցիտ ճանաչվում է նախաքննության *in rem* սահմանների գաղափարը կամ նախաքննության անհատականացման սկզբունքը, սակայն դրա իրավական նշանակությունը ճիշտ ըմբռնելու համար անհրաժեշտ է տարանջատել «նախաքննության *in rem* հորիզոնական սահման» և «նախաքննության *in rem* ուղղահայաց սահման» հասկացությունները:

⁷ Жогин Н. В., Фаткуллин Ф. Н., Предварительное следствие в советском уголовном процессе. М.: Юридическая литература, 1965. С. 87.

⁸ Տե՛ս նույն տեղում, էջ 87-88:

⁹ Соловьев А. Б., Токарева М. Е., Власова Н. А., Общие условия предварительного расследования. М.: Юрлитинформ, 2005, Клешина Е. Н., Крылова Д. С., Общие условия предварительного расследования: критический анализ системы и содержания, перспективы развития: монография. М.: Юрлитинформ, 2025. С. 154-155.

2.2. Նախաքննության *in rem* հորիզոնական և ուղղահայաց սահմանները

Նախաքննության *in rem* հորիզոնական սահմանով որոշվում է այն հարցը, թե նույն վարույթի շրջանակում արդյոք կարո՞ղ են անմիջականորեն քննվել միմյանց հետ ակնհայտ կապ չունեցող տարբեր դեպքեր: Նախաքննության *in rem* ուղղահայաց սահմանով որոշվում է նույն վարույթի շրջանակում նույն դեպքին առնչվող տարբեր դրվագների (նույն դեպքի տարբեր իրադարձային կողմերի) քննության խորությունը:

Նախաքննության *in rem* սահմանի գործնական նշանակությունն այն է, որ այս կոնստրուկցիայով որոշվում է, թե քննիչը երբ և ինչ պայմաններում է իրավասու ընդլայնել նախաքննության *in rem* հորիզոնական և ուղղահայաց սահմանները: Ենթադրենք, քրեական վարույթը նախաձեռնվել է միևնույն օբյեկտի դեմ ուղղված «Ա» և «Բ» առարկաների գողության (շարունակվող հանցագործություն) կապակցությամբ: Մակայն նախաքննության ընթացքում բացահայտվում է, առաջին՝ նույն օբյեկտի դեմ ուղղված «Ը» առարկայի գողության դեպք, և երկրորդ՝ գողություն կատարողի կողմից հարկային հանցագործություն կատարելու դեպք: Նախաքննության *in rem* հորիզոնական սահմանով որոշվում է, թե քննիչն արդյո՞ք իրավասու է նույն վարույթի շրջանակում անմիջականորեն քննել գողության դեպքի հետ որևէ առնչություն չունեցող հարկային հանցագործությունը, իսկ նախաքննության *in rem* ուղղահայաց սահմանով որոշվում է, թե քննիչն արդյո՞ք իրավասու է նույն վարույթի շրջանակում անմիջականորեն քննել շարունակվող գողության դեպքի մաս կազմող «Ը» առարկայի գողության դրվագը:

Նախաքննության *in rem* հորիզոնական և *in rem* ուղղահայաց սահմանների որոշման ելման կետն ընդհանուր է. այն քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում ներկայացված առերևույթ հանցանքի փաստական նկարագրությունն է, որի հետ համեմատվում է նախաքննության ընթացքում բացահայտված նոր դրվագները (դեպքերը) և գնահատվում է դրանց միջև կապը: Այլ կերպ ասած՝ քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում ներկայացված առերևույթ հանցանքի փաստական նկարագրությունն ուրվագծում է նախաքննության *in rem* ընդհանուր սահմանը:

Նախաքննության համակողմանիության պահանջից բխում է, որ քննիչը իրավասու է (պարտավոր է) անմիջականորեն ընդլայնել նախաքննության *in rem* ուղղահայաց սահմանը, այսինքն՝ նա պարտավոր է նույն վարույթի շրջանակում քննել և բացահայտել կոնկրետ դեպքի բոլոր դրսևորումները (դրվագները)՝ առանց նոր քրեական վարույթ նախաձեռնելու: Նույնը չի կարելի ասել նախաքննության *in rem* հորիզոնական սահմանի անմիջականորեն ընդլայնելու մասին:

Օրենսդիրն անուղղակիորեն կարգավորել է նախաքննության *in rem* հորիզոնական սահմանի հարցը: Այսպես, ՀՀ ՔրԴՕ 178-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր նոր դեպքի կապակցությամբ կազմվում է քրեական վարույթ

նախաձեռնելու մասին արձանագրություն¹⁰ (...), իսկ ՀՀ ՔրԴՕ 178-րդ հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն.

«Նախաքննության ընթացքում **այլ ենթադրյալ հանցանք** կատարելու փաստի հայտնաբերման յուրաքանչյուր դեպքում նոր քրեական վարույթ է նախաձեռնվում, որի արձանագրությանը կցվում են համապատասխան փաստը հաստատող վարույթի նյութերը» (ընդգծումը՝ մերը):

Նախ՝ նախաքննության ընթացքում բացահայտված դեպքը համարվում է նոր, կամ ենթադրյալ հանցանքը համարվում է *այլ հանցանք* (որի կապակցությամբ պետք է նախաձեռնել նոր վարույթ), եթե այդ արարքն ակնհայտորեն *in rem* կապ չունի այն դեպքի (արարքի) հետ, որի վերաբերյալ կատարվում է նախաքննություն, ավելի կոնկրետ՝ նոր դեպքը (ենթադրյալ այլ հանցանքը) ակնհայտորեն կապ չունի քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում նշված առերևույթ հանցանքի փաստական նկարագրության հետ¹¹:

Վերը նշված նորմերն անուղղակի կանխորոշում են նախաքննության *in rem* *հորիզոնական* սահմանը և քննիչին իմպլիցիտ արգելում են նույն վարույթի շրջանակում անմիջականորեն քննել քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում նկարագրված արարքի հետ ակնհայտ առնչություն չունեցող նոր դեպքերը:

Երկրորդ՝ վերը նշված երկու նորմերում «նոր դեպք» կամ «այլ ենթադրյալ հանցանք կատարելու փաստ» հասկացությունների գործածությունից պարզ է, որ խոսքը նախաքննության *in rem* սահմանի մասին է: Այս կարգավորումների ձևակերպումները վարույթի *in personam* սահմանի նկատմամբ չեզոք են:

Եթե նախաքննության ընթացքում բացահայտվում է մեղադրյալի (հետապնդվող անձի) կողմից ենթադրյալ այլ հանցանք կատարելու նոր դեպք, որն *in rem* չափանիշով ակնհայտորեն առնչություն չունի քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրության նկարագրված դեպքի հետ, ապա քննիչն իրավասու չէ *անմիջականորեն* ընդլայնել նախաքննության *in rem* *հորիզոնական* սահմանը և, հետևաբար, նույն վարույթի շրջանակում քննել մեղադրյալի (հետապնդվող անձի) կողմից այլ արարք կատարելու հանգամանքները: Բանն այն է, որ, ի տարբերություն 1998 թ. ՀՀ ՔրԴՕ, որը հնարավորություն էր տալիս նույն քրեական գործի նախաքննության ընթացքում նույն անձի կողմից այլ հանցագործություններ կատարելու փաստերի հայտնաբերման դեպքում նոր քրեական գործ չհարուցել (1998 թ. ՔրԴՕ 27-րդ հոդվածի 2-րդ մաս), նոր օրենսդրությամբ նման կարգավորում

¹⁰ Կարծում ենք, որ նախաքննություն կատարելիս՝ այլ հանցագործության հատկանիշներ հայտնաբերելիս քննիչը պետք է ղեկավարվի քրեական վարույթ նախաձեռնելու ընդհանուր կարգը սահմանող նորմերով և ներկայացնի հանցագործության մասին հաղորդում:

¹¹ Նախաքննության *in rem* հորիզոնական սահմանը որոշելու համար սկզբունքային նշանակություն ունի այն, թե իրավակիրառողը «հանցավոր արարք» հասկացությունը ի՞նչ իմաստով է ընկալում քրեաիրավական, թե՛ դատավարական:

նախատեսված չէ: Ուստի, ընդհանուր կանոնն այն է, որ մեղադրյալի (հետապնդվող անձի) կողմից *ենթադրյալ այլ հանցանք* բացահայտելու դեպքի հանգամանքները քննելու համար պետք է նախաձեռնել նոր քրեական վարույթ: Նոր դեպքի հանգամանքները չեն կարող քննվել արդեն նախաձեռնված վարույթի սահմանում: Սակայն, նկատի ունենալով, որ այդ վարույթները *in personam* չափանիշով փոխկապված են, ուստի դրանք հետագայում կարող են միացվել: Այսպես, ՀՀ ՔրԴՕ 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն՝ մեկ վարույթում կարող են միացվել նույն անձի կողմից մեկից ավելի ենթադրյալ հանցանքներ կատարելու վերաբերյալ վարույթները: Սա նշանակում է, որ եթե միևնույն անձը կատարել է տարբեր արարքներ, և դրանց վերաբերյալ նախաձեռնվել են տարբեր վարույթներ, ապա այդ վարույթները հետագայում միացվում են: Այդ վարույթները իրար հետ փոխկապված են ոչ թե արարքներով, այլ կատարող անձով, այսինքն՝ *in personam* (ՀՀ ՔրԴՕ 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետ), սակայն այս հիմքով քրեական վարույթները միացնելու դեպքում նախաքննության *in rem հորիզոնական* սահմանն ընդլայնվում է միջնորդավորված (այս մասին՝ հաջորդիվ):

Վերը նշվածից պարզ է դառնում, որ ՀՀ ՔրԴՕ 178-րդ հոդվածի 4-րդ և 7-րդ մասերում անուղղակի սահմանված են նախաքննության *in rem հորիզոնական* սահմանը որոշելու օրենսդրական չափանիշը: Այդպիսին է համարվում «նոր դեպքը» կամ «այլ հանցանքը», այսինքն՝ այն դեպքը (արարքը), որն ակնհայտորեն կապ չունի քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում նկարագրված դեպքի (արարքի) հետ: Շարունակվող գողության օրինակով նախաքննության *in rem հորիզոնական* սահմանը քննիչին արգելում է շարունակվող գողության կապակցությամբ իրականացվող վարույթի շրջանակում քննել հարկային հանցագործությանը վերաբերող դեպքի հանգամանքները: Դրա համար անհրաժեշտ է նախաձեռնել նոր քրեական վարույթ:

Այսպիսով, նախաքննության *in rem հորիզոնական* սահմանի դեպքում գործում է «առանձին հանցավոր դեպք – առանձին քրեական վարույթ» բանաձևը, իսկ *in rem ուղղահայաց* սահմանի դեպքում գործում է «մեկ հանցավոր դեպք – տարբեր դրվագներ – մեկ քրեական վարույթ» բանաձևը:

2.3. Նախաքննության *in rem* և *in personam* սահմաններն անմիջականորեն և միջնորդավորված ընդլայնելը

Քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում ներկայացված առերևույթ հանցանքի փաստական նկարագրության համեմատությամբ՝ նախաքննության *in rem* սահմանը կարող է ընդլայնվել ինչպես *անմիջականորեն*, այնպես էլ *միջնորդավորված*:

Ինչպես նշվեց, անմիջականորեն կարող են ընդլայնվել միայն նախաքննության *in rem ուղղահայաց* սահմանը, երբ նույն վարույթի շրջանակում նույն հանցավոր արարքի կազմում ներառվում են նոր դրվագներ: Դրանք քրեական

վարույթի արձանագրությունում նկարագրված արարքից ինքնավար դեպքեր չեն, այսինքն՝ նոր դեպք կամ այլ հանցանքներ չեն, պարզապես նույն դեպքի տարբեր իրադարձային կողմերն են: Կրկին նշենք, որ այս դեպքում քննիչը նախաքննության համակողմանիության պահանջով պարտավոր է անմիջականորեն ընդլայնել նախաքննության *in rem* ուղղահայաց սահմանը:

Նախաքննության *in rem* սահմանը *միջնորդավորված* ընդլայնվում է վարույթները *in rem* չափանիշով միացման եղանակով: Այսպես, եթե քննիչը քննության ընթացքում հայտնաբերում է քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում նկարագրված արարքի հետ ակնհայտորեն կապ չունեցող նոր դեպք, ապա, ինչպես նշվեց, նա այլ դեպքի կապակցությամբ նախաձեռնված քրեական վարույթի շրջանակում նոր դեպքի հանգամանքները քննելու իրավասություն չունի: Այսինքն՝ քննիչը նախաքննության *in rem* հորիզոնական սահմանը չի կարող անմիջականորեն ընդլայնել: Նման իրավիճակում նա պետք է նոր դեպքի կամ ենթադրյալ այլ հանցանքի կապակցությամբ նախաձեռնի նոր քրեական վարույթ, այնուհետև քննարկի այդ վարույթները միացնելու հարցը: Վարույթները միացնելու դեպքում նախաքննության *in rem* սահմանն ընդլայնվում է *միջնորդավորված*:

Նախաքննության *in personam* սահմանը կարող է ընդլայնվել ինչպես *անմիջականորեն*, այնպես էլ *միջնորդավորված*: Նախաքննության *in personam* սահմանն ընդլայնվում է անմիջականորեն, եթե նախաքննության ընթացքում պարզվում է, որ նույն արարքի կատարմանը (այսինքն՝ *in rem* ուղղահայաց սահմանում) մասնակցել են նաև այլ անձինք: Այս պարագայում նոր քրեական վարույթ նախաձեռնելու, այնուհետև այն հիմնական վարույթին միացնելու անհրաժեշտությունը բացակայում է (նման նորմատիվ իրավական պահանջ չկա): Պարզապես նույն վարույթի սահմանում հետապնդում է հարուցվում նաև այլ անձանց նկատմամբ՝ ընդլայնելով նախաքննության *in personam* սահմանը:

Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ մինչդատական վարույթի *in personam* սահմանի *անմիջականորեն* ընդլայնումը կարող է տեղի ունենալ բացառապես նախաքննության *in rem* ուղղահայաց սահմանում, եթե նույն արարքը (դրա տարբեր դրվագները) կատարել են մեկից ավելի անձինք: Այս պարագայում գործում է «մի հանցավոր դեպք - տարբեր դրվագներ - մի քանի մեղադրյալ - մի վարույթ» բանաձևը:

Նախաքննության *in personam* սահմանը *միջնորդավորված* ընդլայնվում է վարույթները *in personam* չափանիշով միացման եղանակով, երբ նույն արարքի կապակցությամբ ի սկզբանե նախաձեռնվել են տարբեր վարույթներ, սակայն հետագայում պարզվել է, որ դրանք *in personam* չափանիշով փոխկապակցված են, ուստի անհրաժեշտություն է ծագել այդ վարույթները միացնել: Այսպես, ՀՀ ԶԲԴՕ 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ մեկ վարույթում կարող են միացվել մեկից ավելի անձանց կողմից նույն կամ մեկից ավելի ենթադրյալ հանցանքներ կատարելու վերաբերյալ վարույթները:

Նախաքննության *in rem* և *in personam* սահմանները կարող են կրճատվել քրեական վարույթից նոր վարույթ անջատելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու (քրեական հետապնդում չհարուցելու) դեպքերում:

3. Նախաքննության *in rem* հորիզոնական սահմանները խախտելու դատավարական հետևանքները

Եթե նախաքննության ընթացքում բացահայտված նոր դեպքի (այլ ենթադրյալ հանցանքի) կապակցությամբ քննիչը քրեական վարույթ նախաձեռնելու փոխարեն քննությունն իրականացնում է դրա հետ *in rem* կապ չունեցող քրեական վարույթի սահմաններում, ապա խախտում է ՀՀ ՔրԴՕ 178-րդ հոդվածի 4-րդ և 7-րդ մասերի պահանջները: Ինչպես նշվեց, այս նորմերն անուղղակի կանխորոշում են նախաքննության *in rem* հորիզոնական սահմանը, և դրանք քննիչին իմպլիցիտ արգելում են նույն վարույթի շրջանակում անմիջականորեն քննել քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունում նկարագրված արարքի հետ ակնհայտ առնչություն չունեցող նոր դեպքերը: Այս խախտումը ի՞նչ դատավարական հետևանքներ կարող է առաջացնել:

Նկարագրված իրավիճակում քննիչը նոր դեպքի կապակցությամբ քրեական վարույթ փաստորեն չի նախաձեռնում, սակայն օրենքով նախատեսված չէ, թե քրեական վարույթի նախաձեռնելու արձանագրության բացակայության դեպքում այդ մասով վարույթի «ճակատագիրը» ինչպես պետք է լուծել, օրինակ՝ ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ և 13-րդ հոդվածներում էքսպլիցիտ նախատեսված չէ վարույթ նախաձեռնելու արձանագրության բացակայությունը՝ որպես քրեական հետապնդում չհարուցելու (հետապնդումը դադարեցնելու) և վարույթը կարճելու ինքնուրույն հիմք: Այս բացը բարդացնում է քննարկվող հարցի լուծումը, ուստի դրա կապակցությամբ պետք է առանձնացնել մի քանի հնարավոր ստրատեգիաներ (ճանապարհներ):

Առաջինը կարող է լինել քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ հետապնդումը դադարեցնելու՝ «վարույթը նախաձեռնվել է սույն օրենսգրքով չնախատեսված աղբյուրից ստացված տեղեկության հիման վրա» հիմքը (ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետը) նպատակաբանական (տեղեղոգիական) ընդլայնման կամ էքստենսիայի (*teleological extension*) ենթարկելու ստրատեգիան¹²: ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետում և ՀՀ ՔրԴՕ 173-րդ հոդվածի 6-րդ մասում առկա «տեղեկությունը օրենքով չնախատեսված աղբյուրից ստանալ» ձևակերպման նպատակաբանական ընդլայնման արդյունքում հան-

¹² Օրենքի տարածական մեկնաբանման և օրենքի նպատակաբանական էքստենսիայի տարբերությունների մասին տե՛ս Ларенц К., Канарис К. В., Методология юриспруденции. Пер. с нем. М.: М-Логос, 2024. С. 204, Аллахвердиев И.Г. Толкование contra legem: место в системе видов толкования // Теория государства и права. 2022. № 4 (29). С. 40-48.

Այս իրավիճակն ըստ էության *contra legem* իրավունքի զարգացման դոկտրինի մասին է, սակայն այն ձևակերպվում է որպես իրավունքի մեկնաբանման տեսություն:

ցանքի մասին տեղեկությունը կհամարվի օրենքով չնախատեսված աղբյուրից ստացված նաև այն դեպքում, երբ առհասարակ բացակայում է քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունը: Եթե արգելվել է քրեական վարույթ նախաձեռնել օրենքով չնախատեսված աղբյուրի հիման վրա, բնականաբար, արգելվել է նաև քննություն կատարել քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրության բացակայության պարագայում:

Նախաքննության *in rem հորիզոնական* սահմանի խախտման պարագայում բացակայում է ոչ միայն քրեական վարույթ նախաձեռնելու առիթը, այլև քրեական վարույթ նախաձեռնելու ակտը: Այս դեպքում մեկնաբանման *a fortiori* («առավել ևս»-ի) տրամաբանական կանոնի հիման վրա կարելի է եզրակացնել, որ եթե օրենքով չնախատեսված աղբյուրից ստացված տվյալների հիման վրա վարույթ նախաձեռնելը ճանաչվել է որպես քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ հարուցված հետապնդումը դադարեցնելու հիմք, առավել ևս քրեական վարույթ նախաձեռնելու ակտի բացակայությունը պետք է ճանաչել հետապնդումը դադարեցնելու (հետապնդում չիրականացնելու) հիմք:

Այս ստրատեգիան հնարավոր չէ կիրառել այն իրավիճակներում, երբ նախաքննությունն իրականացվել է *in rem հորիզոնական* սահմանի խախտմամբ, սակայն տվյալ պահին հետապնդման ենթակա անձը հայտնի չէ: Այս իրավիճակում հետապնդում չհարուցելու ինստիտուտը չի կարող կիրառվել, իսկ օրենսդրությամբ վարույթի մասը կարճելու հնարավորություն նախատեսված չէ:

Երկրորդը կարող է լինել քրեական հետապնդումը բացառող հանգամանքների սպառիչ (փակ) ցանկը *contra legem* տրամաբանությամբ «բացելու» ստրատեգիան: Սա նշանակում է, որ ՀՀ դատարանները հաստատում են, որ ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ 1-ին մասում առկա է քրեական հետապնդումը բացառող հանգամանքների փակ ցանկ, ուստի գործում է օրենսդրի գիտակցված լռության կանխավարկածը¹³: Այնուհետև դատարանը, ղեկավարվելով *contra legem* իրավունքի զարգացման դոկտրինով և հիմք ընդունելով քրեական վարույթի հանրայինության սկզբունքը ու դրանից անմիջապես բխող «վարույթի հանրային գործունեությունն իրականացվում է բացառապես իրավունքի շահից ելնելով՝ օրենքի հիման վրա ստեղծված իրավասու մարմինների կողմից» կանոնը, «բացում է» ՀՀ

¹³ Օրենսդրական փակ ցանկերի և օրենսդրի գիտակցված լռության կանխավարկածի մասին տե՛ս Դամբարյան Ա. Ս., Դալլակյան Լ. Գ., *Заккрытые законодательные перечни (доктрина, техника и право-применительная практика): монография. М.: Юрлитинформ. 2025, Դամբարյան Ա. Ս., Իրավունքի extra legem և contra legem զարգացումն օրենսդրական փակ ցանկերի պարագայում, ՀՀ սահմանադրական դատարանի տեղեկագիր, 2025, № 1 (118) էջեր 9-39:*

ՔրԴՕ 12-րդ 1-ին մասում առկա փակ ցանկը և ճանաչում է քրեական հետապնդումը բացառող ևս մեկ հանգամանք՝ նախաքննությունը կատարվել է ՀՀ ՔրԴՕ 178-րդ հոդվածի 7-րդ մասի պահանջների խախտմամբ՝ առանց քրեական վարույթ նախաձեռնելու:

Քննիչը չի կարող համարվել օրենքի հիման վրա ստեղծված մարմին, եթե նա նախաքննությունը կատարել է *in rem հորիզոնական* սահմանի խախտմամբ, այսինքն՝ նախաքննությունը նոր դեպքով (այլ ենթադրյալ հանցանքով) փաստացի իրականացվել է քրեական վարույթ նախաձեռնելու առիթի և քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրության բացակայության պայմաններում: Վարույթի հանրայնության սկզբունքի և դրանից անմիջականորեն բխող «օրենքի հիման վրա ստեղծած մարմին» կանոնի տեսանկյունից քրեական վարույթը (քրեական հետապնդումը) պետք է «փակվել»:

Երրորդը կարող է լինել նախաքննության *in rem հորիզոնական* սահմանի խախտմամբ ստացված ապացույցներն անթույլատրելի ճանաչելու ստրատեգիան: Այսպես, ՀՀ ՔրԴՕ 97-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետի համաձայն՝ օրենքի էական խախտմամբ ստացված են համարվում այն տվյալները, որոնք ձեռք են բերվել տվյալ քրեական վարույթն իրականացնելու իրավասություն չունեցող անձի կողմից:

Քննիչի կողմից նախաքննություն կատարելու իրավասությունը ձեռք բերելու համար պետք է առկա լինեն քրեական վարույթ նախաձեռնելու առիթը, քրեական վարույթ նախաձեռնելու արձանագրությունը և քննչական մարմնի ղեկավարի՝ նախաքննություն կատարելու հանձնարարությունը: Եթե նոր դեպքի (այլ ենթադրյալ հանցանքի) կապակցությամբ քրեական վարույթ չի նախաձեռնվել, ուստի բացակայում է նաև քննչական մարմնի ղեկավարի՝ նախաքննություն կատարելու հանձնարարությունը: Այս իրավիճակում քննիչը պատշաճ սուբյեկտ չէ:

Ի տարբերություն վերը նշված երկու ստրատեգիաների՝ այս ճանապարհը քրեադատավարական մտածողությանն առավել «հոգեհարազատ է», և այն կարող է օգտագործվել ոչ միայն դատարանների, այլև քրեական վարույթի հանրային մասնակիցների կողմից:

4. Եզրակացություն

Քննիչի իրավասությունը որոշելու տեսանկյունից հատկապես կարևոր է նախաքննության *in rem հորիզոնական* սահմանը, որը համարվում է այն պատճենը, որից այն կողմ քննիչն իրավասու չէ կոնկրետ վարույթի շրջանակում ուսումնասիրել նոր բացահայտված դեպքը: Քննիչն այդ դեպքով քննություն կատարելու իրավասություն ձեռք բերելու համար պետք է նախաձեռնի նոր քրեական վարույթ:

Այդ սահմանը խախտելու տրամաբանական հետևանքը (անկախ ընտրված ստրատեգիայից) պետք է լինի այդ վարույթի «փակումը»:

Գրականության ցանկ (reference list, список литературы)

1. ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի հայեցակարգային լուծումների, նորարարական մոտեցումների և հիմնական ինստիտուտների մեկնաբանման գործնական ուղեցույց, Երևան, Եվրոպայի խորհուրդ, 2022, 613 էջ:
A Practical Guide to the Conceptual Solutions, Innovative Approaches and Commentary on the Main Institutes of the New Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia. Yerevan, Council of Europe, 2022, 613 pp.
2. Ղամբարյան Ա. Ս., Իրավունքի extra legem և contra legem զարգացումն օրենսդրական փակ ցանկերի պարագայում, ՀՀ սահմանադրական դատարանի տեղեկագիր, 2025, № 1 (118), էջեր 9-39:
Ghambaryan A. S. Extra legem and Contra Legem Development of Law in the Case of Legislative Closed Lists // Journal of the Constitutional Court of the Republic of Armenia, 2025, № 1 (118), pp. 9-39.
3. Ղամբարյան Ա., Քրեական վարույթ նախաձեռնելը (գիտագործնական մեկնաբանություններ), Երևան, Տիգրան Մեծ, 2022, 96 էջ:
Ghambaryan A. The Initiation of Criminal Proceedings (Scientific-Practical Commentary). Yerevan, Tigran Mets, 2022, 96 pp.
4. Walter Wheeler Cook The Powers of Courts of Equity. I. "In Rem" and "In Personam" // Columbia Law Review, 1915, Vol. 15, № 1, pp. 37-54.
5. Аллаhverдиев И.Г. Толкование contra legem: место в системе видов толкования // Теория государства и права. 2022. № 4 (29). С. 40-48.
Allahverdiev I.G. Interpretation contra legem: Its Place in the System of Types of Interpretation // Theory of State and Law. 2022. № 4 (29). Pp. 40-48.
6. Гамбарян А. С., Даллакян Л. Г., Закрытые законодательные перечни (доктрина, техника и правоприменительная практика): монография. М.: Юрлитинформ. 2025. 168с.
Ghambaryan A.S., Dallakyan L. G. Closed Legislative Lists (Doctrine, Technique and Law Enforcement Practice): Monograph. Moscow: Yurlitinform. 2025. 168 pp.
7. Жидкова Е. И. Формирование пределов производства по делу в досудебных стадиях уголовного процесса: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. М., 2007. 34 с.
Zhidkova E. I. Formation of the Limits of Proceedings in the Pre-trial Stages of the Criminal Process: Abstract of the dissertation ... Candidate of Legal Sciences. Moscow, 2007. 34 pp.
8. Жогин Н.В., Фаткуллин Ф.Н. Предварительное следствие в советском уголовном процессе. М.: Юридическая литература, 1965. 367 с.
Zhogin N.V., Fatkullin F.N. Preliminary Investigation in the Soviet Criminal Process. Moscow: Legal Literature, 1965. 367 pp.
9. Клещина Е.Н., Крылова Д.С. Общие условия предварительного расследования: критический анализ системы и содержания, перспективы развития: монография. М.: Юрлитинформ, 2025. 192 с.
Kleshchina E.N., Krylova D.S. General Conditions of Pre-trial Investigation: A Critical Analysis of the System and Content, Development Prospects: Monograph. Moscow: Yurlitinform, 2025. 192 pp.
10. Ларенц К., Канарис К.-В. Методология юриспруденции. Пер. с нем. М.: М-Логос, 2024. 357 с.
Larenz K., Canaris C.-W. Methodology of Jurisprudence. Translated from German. Moscow: M-Logos, 2024. 357 pp.
11. Соловьев А.Б., Токарева М.Е., Власова Н.А. Общие условия предварительного рас-

следования. М.: Юрлитинформ, 2005. 144 с.

Soloviev A.B., Tokareva M.E., Vlasova N.A. General Conditions of Pre-trial Investigation. Moscow: Yurlitinform, 2005. 144 pp.

12. Строгович М. С. Уголовное преследование в советском уголовном процессе. М.: Изд-во Академии наук СССР, 1951. 191 с.

Strogovich M. S. Criminal Prosecution in the Soviet Criminal Process. Moscow: Publishing House of the USSR Academy of Sciences, 1951. 191 pp.

Artur Ghambaryan

Chairman of the Department of Theory of Law and Constitutional Law at the Russian-Armenian University, Doctor of Juridical Sciences, Professor, Professor at the Chair of Law of the Academy of Public Administration of the Republic of Armenia, Honored Lawyer of the Republic of Armenia, Member of the Editorial Board of the Scientific-Practical Journal "Legality" of the RA Prosecutor's Office

IN REM AND IN PERSONAM LIMITS OF PRE-TRIAL INVESTIGATION AND THE PROCEDURAL CONSEQUENCES OF THEIR VIOLATION¹

Abstract

The article examines the theoretical foundations, legislative regulation, and practical issues of applying the limits of pre-trial investigation: in rem (regarding the matter) and in personam (regarding the person). The author distinguishes between the horizontal and vertical in rem limits of pre-trial investigation. Focusing primarily on Article 178 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia, the author analyzes the essence of the horizontal in rem limit, which prohibits the direct investigation within the same proceedings of "new episodes" separate from the episode described in the protocol on the initiation of criminal proceedings.

The article notes that the law does not explicitly provide for how the "fate" of that part of the proceedings should be resolved in case of a violation of the horizontal in rem limit. For this purpose, three possible approaches (strategies) to solving the problem are proposed. In the author's opinion, the approach most consistent with criminal procedural thinking is to recognize evidence obtained in violation of the horizontal in rem limit as inadmissible.

The author concludes that the horizontal in rem limit of pre-trial investigation is a crucial barrier for the investigator's authority, ensuring the legality and purposefulness of the proceedings. The logical consequence of violating this limit (regardless of the chosen strategy) should be the termination ("closure") of that part of the proceedings conducted in violation thereof.

Keywords: criminal procedure; pre-trial investigation; limits of pre-trial investigation; in rem; in personam; initiation of criminal proceedings; inadmissible evidence.

¹ The article was presented on 26.01.2026 and was reviewed on 25.05.2026.

Артур Гамбарян

Доктор юридических наук, заслуженный юрист РА, заведующий кафедрой теории права и конституционного права Российско-Армянского университета, профессор кафедры права Академии государственного управления РА, член редакционной коллегии научно-практического журнала «Законность» Прокуратуры РА

**IN REM И IN PERSONAM ПРЕДЕЛЫ ПРЕДВАРИТЕЛЬНОГО
СЛЕДСТВИЯ И ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ИХ
НАРУШЕНИЯ¹**

Абстракт

В статье исследуются теоретические основы, законодательное регулирование и практические проблемы применения пределов предварительного следствия: *in rem* (по факту) и *in personam* (в отношении лица). Автор разграничивает горизонтальный и вертикальный пределы предварительного следствия *in rem*. Сосредоточив основное внимание на статье 178 УПК РА, автор уделяет внимание анализу сущности горизонтального предела *in rem*, который запрещает непосредственно в рамках одного производства расследовать «новые эпизоды», обособленные от эпизода, описанного в протоколе об инициации уголовного производства.

В статье отмечается, что законодательство прямо не предусматривает, как должна решаться «судьба» той части производства в случае нарушения горизонтального предела *in rem*. С этой целью предлагаются три возможных подхода (стратегии) для решения проблемы. По мнению автора, подход, наиболее созвучный уголовно-процессуальному мышлению, заключается в признании недопустимыми доказательств, полученных с нарушением горизонтального предела *in rem*.

Автор приходит к выводу, что горизонтальный предел предварительного следствия *in rem* является важной преградой для полномочий следователя, обеспечивающей законность и целенаправленность производства. Логическим следствием нарушения этого предела (независимо от избранной стратегии) должно быть прекращение («закрытие») той части производства, которая проведена с его нарушением.

Ключевые слова: уголовный процесс; предварительное следствие; пределы предварительного следствия; *in rem*; *in personam*; инициатива уголовного производства; недопустимые доказательства

¹ Статья была представлена 26.01.2026 и прошла рецензирование 25.05.2026.